

האם הצליחה ישראל לנטרל את יכולת ההיזק של ממשל ביידן כלפיה בשלהי כהונתו?

13.12.2024 | זכי שלום written by

מבוא

בתקופה שקדמה לבחירות בארצות הברית רווחו חששות כבדים בישראל מפני יוזמה "נקמנית" של ממשל ביידן נגד ישראל בתקופה שבין הבחירות לבין כניסת הנשיא החדש לכהונתו ב-20 בינואר 2025. כל זאת כמובן אם ייבחר הנשיא טראמפ כנשיא.

עם בחירתו של טראמפ כנשיא, נראה היה שהנשיא ביידן אכן מתכוון לסיים את כהונתו במהלך עוין כלפי ישראל. בין השאר הועלתה השערה שהוא ייתן יד להחלטה במועצת הביטחון שתפגע במדינת ישראל. ואולם, יוזמות שנקטה ישראל ואירועים שונים שהתרחשו במערכת האזורית והבינלאומית צמצמו באורח דרמטי את הסכנה הזאת. עדות לכך ניתן למצוא בדיווח כי ישראל סיכמה עם הבית הלבן כי ממשל ביידן לא יקדם צעד מדיני בעד מדינה פלסטינית עד לתום כהונת ממשל ביידן.

כבר עתה, עוד טרם כניסתו הפורמלית לתפקיד הנשיא, יצר טראמפ מערכת של דימויים ועוצמות המביאות ל"גלי הדף" רבי-עוצמה במערכת הבינלאומית. ראוי לציין שזו תופעה חריגה במציאות הפוליטית בארצות הברית. בדרך כלל נשיאים נבחרים נוטים להימנע ממעורבות פוליטית עד לכניסתם לתפקיד. הנשיא הנבחר טראמפ אינו מבזבז זמן ופועל במהירות רבה מבחוץ, על מנת להשפיע על מדיניות החוץ האמריקאית. טראמפ מעוניין להבטיח לעצמו את התנאים הטובים ביותר לכניסה לתפקיד. הוא מבקש למנוע "סנדול" מצד ממשל ביידן שיחשק אותו אל מול השחקנים הבינלאומיים השונים ויקשה עליו להוביל את אמריקה בדרך שהוא רואה לנכון. קרוב לוודאי כי גם לחצים אלו מבחוץ מצד טראמפ מתווים את המדיניות של ממשל ביידן בשלהי כהונתו, גם כלפי ישראל.

כניסת ממשל טראמפ כ"שחקן פעיל" בעיצוב מדיניות החוץ של ארצות הברית

מזה שבועות מספר מסתמנת תמונת מצב שבה הנשיא המיועד טראמפ כבר נוטל חלק משמעותי בניהול מדיניות החוץ של ארצות הברית. במסגרת זו הוא נפגש בצרפת עם הנשיא מקרון והנשיא זלנסקי; הוא ניהל שיחות ארוכות עם נשיאת מקסיקו, קלודיה שיינבאום, ועם ראש ממשלת קנדה טרודו, בעיקר בסוגיות ההגירה והמכסים מול ארצות הברית. במקביל, הוא ומקורביו התבטאו בסוגיות שונות בזירה הבינלאומית: המלחמה באוקראינה, סין, רוסיה, איראן ועוד.

ממשל טראמפ כ"שחקן פעיל" בהקשר המזרח-תיכוני

אחד המהלכים החשובים של ממשלת ישראל בהקשר של קידום ההסדרה בלבנון היה ניהול משא ומתן מקביל הן עם ממשל הנשיא ביידן והן עם ממשל הנשיא טראמפ בסוגיות המזרח-תיכוניות.

ראש הממשלה נתניהו שוחח פעמים מספר בטלפון עם הנשיא טראמפ, ואף טרח לדווח על כך בפומבי. לא נמסר על שיחות מקבילות עם הנשיא ביידן או עם מקורביו באותה תקופת זמן.

במקביל נפגשו השר השר דרמר והשגריר המיועד לייטנר עם טראמפ ב-10 בנובמבר 2024 ותיאמו עמדות. לפני ימים ספורים נפגש השר דרמר עם יועציו הבכירים של הנשיא הנבחר טראמפ כדי לדון שוב במכלול סוגיות אזוריות, ובעיקר בסוגיית ההסדרה בלבנון.

בהקשר המזרח-תיכוני הנשיא טראמפ מעביר, אישית ובאמצעות מקורבים, מסר חד-משמעי כי המציאות שהייתה קיימת ביחסי ישראל-ארצות הברית בתקופת הנשיא ביידן חלפה מן העולם:

עסקת החטופים: באורח פורמלי נטה ממשל הנשיא ביידן להטיל את עיקר האשמה להעדר עסקה בסוגיית החטופים על החמאס. יחד עם זאת, לכל אורך המשא ומתן טרחו ראשי הממשל להבהיר שמנקודת ראותו של הממשל ישראל אינה עושה די להשגת עסקה וכי עליה להתגמש יותר בעמדותיה בסוגיה זו. בנוסף, ממשל הנשיא ביידן נמנע מהפעלת לחץ ממשי על החמאס, וגם לא על מדינות מקרובות לחמאס ² מצרים וקטר.

טראמפ שינה את המדיניות בהקשר זה מן הקצה אל הקצה. בציוץ שפרסם לפני ימים ספורים הוא העביר כמה מסרים חד-משמעיים:

א. ביקורת עקיפה על התנהלות ממשל הנשיא ביידן בסוגיה זו: "כולם מדברים על החטופים המוחזקים בצורה לא-אנושית. אבל זה הכול דיבורים, מבלי שננקטה יוזמה מעשית בנושא", כתב טראמפ.

ב. הנשיא הנבחר אינו מציין את ארגון החמאס כמי שאחראי להיווצרות בעיית החטופים. הוא מדבר, בתבונה רבה, באורח עקרוני על אלה ש"יזמו מבצעים נפשעים אלה" (those in charge) (who perpetrated these atrocities against humanity). עובדה זו, כך נראה, הביאה לא רק את החמאס אלא גם גורמים רבים המקורבים אליו (קטר, מצרים, תורכיה) לחשוש ש"ידה הארוכה" של ארצות הברית תפגע גם בהם אם לא יפעלו כפי שממשל טראמפ מצפה מהם.

ג. על אלה שביצעו מעשים אלה לשחרר את החטופים לפני כניסת ממשל טראמפ לבית הלבן. אם לא ייעשה כן, איים טראמפ, "יפתחו עליהם שערי גיהנום". הם יוכו, אמר טראמפ, קשה יותר ממה שהוכו אי פעם יריביה של ארצות הברית: "שחררו את החטופים מיידית", הוא תבע.

אספקת נשק לישראל: במהלך המלחמה הטיל ממשל ביידן אמברגו על אספקת כלי נשק

מסוימים לישראל. אנשיו טענו שהאמברגו נועד להרתיע את ישראל מפני הפצות שיובילו לפגיעה קשה באוכלוסייה לא מעורבת. בהמשך תבע הממשל מישראל להגביר באורח ניכר את הסיוע ההומניטרי לתושבי הרצועה. הוא הוסיף לכך איום מפורש שאי עמידה בתביעת הממשל תוביל להמשך אמברגו נשק על ישראל.

אנשי ממשל טראמפ מתחו ביקורת קשה על אמברגו הנשק שהטיל הנשיא ביידן על ישראל. הנשיא טראמפ הבטיח כי הוא יחדש אספקת נשק מהיום הראשון לכניסתו לתפקיד. מנהיג הרוב בסנאט ג'ון ת'ון (John Thune) אף טרח להבטיח שאספקת הנשק לישראל "יצאה לדרך" (enforcement on the way).

לגיטימציה לממשלת נתניהו

ממשל הנשיא ביידן פעל בדרכים שנראו כמכוונות לערער את הלגיטימיות של ממשלת נתניהו. במרץ 2024 קרא מנהיג הרוב בסנאט צ'ק שומר לערוך בחירות חדשות בישראל. הדברים התפרשו, ובצדק, כניסיון של ממשל הנשיא ביידן לערער את הלגיטימיות של ממשלת נתניהו.

הנשיא הנבחר טראמפ מעביר מסר שונה לחלוטין. כאמור הוא שוחח עם ראש הממשלה פעמים מספר בסוגיות מדיניות וביטחוניות; הוא קיבל לשיחה ממושכת את נציגו של ראש הממשלה, השר דרמר. על פי דיווחים רבים, בכוונת הנשיא הנבחר להזמין את נתניהו לטקס ההשבעה ב-20 בינואר 2025. ולבסוף, הוא אירח באחוזתו את רעיית ראש הממשלה, שרה נתניהו, לשיחה בת כשעתיים. הנשיא טראמפ טרח לשוות לשיחה אופי ידידותי מופגן.

זהו אירוע בעל אופי חריג בדיפלומטיה הבינלאומית בכלל, וביחסי ישראל-ארצות הברית בפרט. באמצעות מפגש זה, כך ניתן להתרשם, הנשיא טראמפ מבקש להעביר מסר לאויביה של ישראל, וגם ליריביו הרבים של נתניהו מבית, שמנקודת ראותו של הנשיא טראמפ נתניהו הוא בעל ברית וגם ידיד קרוב, וכי שמירת היציבות הפוליטית בישראל חשובה לקידום האינטרסים של ארצות הברית.

חששות הנשיא ביידן מפני חקירות נגדו ונגד מקורביו

גורם נוסף המחזק מאוד את מעמדו של הנשיא טראמפ מול ממשל הנשיא ביידן נעוץ בחששות של הנשיא ביידן ואנשיו מפני חשיפת שחיתויות בהתנהלות הנשיא ביידן, בני משפחתו ומקורביו שתביא להעמדתם לדין. ראוי לציין בהקשר זה את הנקודות העיקריות הבאות המצביעות בעליל על חששות בקרב אנשי הנשיא ביידן:

- הקריאה של הרפובליקנים בבית הנבחרים לנשיא ביידן ולאנשיו המקורבים לשמור על המסמכים בתקופת כהונתו. יושב ראש בית הנבחרים, מייק ג'ונסון, הודיע כי מכתבים בנוסח זה נשלחו אל כל חברי הקבינט של הנשיא ביידן.
- הנשיא ביידן העניק חנינה לבנו, האנטר ביידן, מתוך חשש שחקירות נגדו בתקופת

הנשיא טראמפ יובילו להגשת כתב אישום נגדו. קרוב לוודאי שיש לנשיא ביידן סיבות לחשוש שחקירות כאלה יעלו חשדות גם נגדו אישית.

▪ בתקשורת האמריקנית הופיעו דיווחים רבים על כך שגורמים פרוגרסיביים במפלגה הדמוקרטית מפעילים לחצים כבדים על הנשיא ביידן כדי שיעניק חנינה גם לאזרחים רבים שהורשעו בגין עבירות לא אלימות (בעיקר סמים) ומְרָצִים עונשי מאסר בבתי כלא שונים בארצות הברית.

ירידה משמעותית במעמדה של איראן

הסכם ההסדרה עם לבנון נותן ביטוי לקריסתה, הלכה למעשה, של "דוקטרינת חגורת האש" שאיראן עמלה קשות על יצירתה והשקיעה בה מיליארדים רבים של דולרים. באמצעות קיוותה איראן שתיווצר מערכת עצימה מסביב לישראל שתרתיע אותה מפגיעה בגרעין האיראני ובנכסים כלכליים אדירים שיש למשטר האיראני.

כבר במהלך התקיפה הנרחבת שישראל ביצעה באיראן הסתבר שהחיזבאללה הוא "משענת קנה רצוף" עבור איראן. עתה, בעקבות המכות הקשות שספג מידי ישראל במהלך החודשים האחרונים, מעמדו בלבנון ספג מכה קשה. הוא מהווה נושא ללעג ושחוק ברחוב ובתקשורת הלבנונית. רבים בלבנון אינם חוששים עוד להביע בגלוי שמחה לאיד על המכה שספג הארגון. הסעיף בהסכם האוסר על החיזבאללה להתחמש הוא סעיף השמור לצד מובס במלחמה.

העובדה שישראל מקפידה על מימושו של סעיף זה באמצעות הרס נקודות הגבול בין סוריה ללבנון והאזהרה החמורה שהעבירה ישראל לנשיא אסד ("אתה משחק באש") עוד בטרם החלה קריסת משטרו, מלמדים על כך שישראל נחושה לאכוף סעיף זה. מנקודת ראותו של החיזבאללה צינור החמצן העיקרי שלו נותק מעל פניו. להערכתנו, ההתנגדות אליו ברחבי לבנון תלך ותתעצם ככל שצבא לבנון והכוחות המפקחים על ההסדר יממשו את תפקידם על פי ההסדר.

היחלשותו של החיזבאללה פוגעת קשות גם במעמדה של איראן. ממילא מתחזק מעמדן של ישראל וארצות הברית במאזן הכוחות מול "ציר הרשע" במזרח התיכון. לכך צריך להוסיף את הנקודות העיקריות הבאות המחלישות עוד יותר את מעמדה של איראן:

- העובדה שאיומיה של איראן לתקוף את ישראל בתגובה למתקפה המאסיבית של ישראל באיראן טרם מומשו, ולמעשה נראה שהם ירדו מסדר היום.
- מלחמת האזרחים שהתחדשה בסוריה הובילה לקריסת משטרו של הנשיא אסד, בעל ברית חשוב של איראן והחיזבאללה. היא חייבה את איראן להוציא את כוחותיה מסוריה. מעבר לכך, היא פותחת בפני איראן והחיזבאללה חזית חדשה, ומחייבת אותן לדלל כוחות מול ישראל.

קריסת משטרו של הנשיא אסד יצרה מציאות חדשה, שונה באורח דרמטי מבעבר, ביחסי ישראל-ארצות הברית. לשני הצדדים יש אינטרס לאומי עליון לחסל את הכוח הצבאי העצום

שהיה בידי משטרו של אסד, בעיקר מתוך חשש שהוא יפול בידי ארגוני טרור שאין עליהם שום שליטה ופיקוח.

ואכן מזה כשבוע ימים מדינת ישראל פועלת, בעיקר באמצעות חיל האוויר, להשמדת הכוח הצבאי של סוריה. כל זאת, בסבירות גבוהה, בתאום רחב היקף עם ממשל הנשיא ביידן וממשל הנשיא טראמפ.

בכל שנות קיומה של מדינת ישראל לא נוצרה מציאות אסטרטגית כזו ביחסי ישראל עם ארצות הברית. הדוגמה הקרובה ביותר לכך היא הפעלת חיל האוויר, על פי בקשת הנשיא ניקסון, נגד כוחות סוריים שביקשו לפלוש לירדן בספטמבר 1970. ואולם, זו הייתה הפעלה נקודתית ומוגבלת. המציאות הנוכחית מבטאת נסיקה חסרת תקדים בשיתוף הפעולה האסטרטגי, בהקשר מלחמתי, בין ישראל וארצות הברית.

"להצלחות", כידוע, "יש אבות רבים". הנשיא ביידן נתן לכך ביטוי מודגש בנאומו האחרון ב-8 בדצמבר 2024 שבו ניסה לְנַפֵּס לממשל בראשותו את קריסת ציר הרשע בראשות איראן, החיזבאללה, סוריה והחמאס (ומנקודת ראותו [?] גם רוסיה), תוך המעטה, צורמת למדי, של חלקה של ישראל בהתרחשויות אלה. הצלחותיה של ישראל, כך משתמע מדברי הנשיא ביידן, נבעו במידה רבה מן העובדה שהממשל העניק לה חופש פעולה נגד אויביה. ספק אם הנשיא הבחין בְּהִרְמַת הַגְּבָה מצד שומעיו לנוכח דברים אלה.

סיכום ומסקנות

בשורה התחתונה ניתן להערכתו לקבוע, במידה גבוהה של סבירות, שמהלכיה של ישראל בהקשר של הסדרה, ובייחוד שילוב ממשל הנשיא הנבחר טראמפ במהלכים שנוהלו מול ממשל ביידן, יצרו מצב של "אחריות משותפת" של שני הממשלים לתוצאה שהושגה.

על רקע זה, בין השאר, אני מעריך שממשל ביידן יירתע מנקיטת יוזמה העומדת בניגוד לעמדותיו של הנשיא טראמפ. תמונת מצב זו מצמצמת, להערכתנו, באורח דרמטי את החששות למהלך עוין לישראל מצד הנשיא ביידן בתקופה שעד להשבעת הנשיא טראמפ.

בעקבות ההסדרה והגברת הסיוע ההומניטרי ברצועה חודשו משלוחי הנשק לישראל. ככלל, יחסי ישראל עם ממשל הנשיא ביידן מתאפיינים בתקופת זמן זו ברגיעה יחסית. היחלשות מעמדם של איראן והחיזבאללה, קריסת משטרו של הנשיא אסד בסוריה, ההתקדמות לקראת עסקה ברצועת עזה וסוגיות פנים-אמריקניות שאוזכרו לעיל מגבירים את הסבירות שכהונת ממשל ביידן תסתיים ללא מהלכים לעומתיים של הממשל נגד ישראל.

לסיכום, הגם שבאורח פורמלי יש לממשל ביידן סמכויות מלאות בתחום מדיניות החוץ עד לטקס ההשבעה, אני סבור שאם לא יהיה אירוע דרמטי, שובר שוויון, הסיכון שממשל הנשיא ביידן ינקוט צעדי נקמה נגד ישראל בתקופה שנותרה לו עד לכניסת הנשיא טראמפ לתפקידו נמוכים

מאוד: שיתוף הפעולה האסטרטגי בין ישראל וארצות הברית על רקע קריסת משטר אסד בסוריה; גיבוש הסכם ההסדרה בלבנון; היחלשותה הדרמטית של איראן ובעלי בריתה; המשך הסיוע ההומניטרי ברצועה בהיקפים מקובלים על הממשל; מעורבותו האינטנסיבית של הנשיא הנבחר, טראמפ, בעיצוב מדיניות החוץ, ושיקולים פנים-אמריקנים יובילו, להערכתנו, להמשך הרגיעה ביחסים בין ישראל והממשל עד לטקס ההשבעה ב-20 בינואר 2025.